

ПЕРЕКЛАД ТЕРМІНІВ СФЕРИ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА: ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Добровольська Світлана Романівна,

кандидат економічних наук,

доцент кафедри іноземних мов та перекладознавства

Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

ORCID ID: 0000-0002-2389-4890

У статті досліджуються лексико-семантичні особливості термінології сфери міжнародного співробітництва та специфіка перекладу термінологічних одиниць з англійської мови на українську. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю адекватної передачі юридичних термінів у процесі міжкультурної комунікації та значними розбіжностями у розвитку англійської та української термінологічних систем, які зазнають різних впливів.

Проаналізовано наукові доробки вітчизняних та зарубіжних дослідників, які розробили теоретичні основи перекладу юридичної термінології та запропонували різноманітні перекладацькі прийоми й трансформації. Висвітлено сучасні підходи до класифікації лексичних, граматичних, семантичних та стилістичних трансформацій у процесі міжмовного перенесення термінологічних одиниць.

*Виявлено характерні лексико-семантичні особливості текстів міжнародної співпраці: використання власних назв, зокрема топонімів та ергонімів як назв міжнародних угод, установ та організацій; значна кількість латинських термінів; архаїзми з префіксами *here-* та *there-*; мовні кліше для забезпечення точності та стандартизації юридичної мови; дублети та триплети як поєднання синонімів для передачі єдиної юридичної концепції. Підкреслено шаблонність і клішованість дискурсу.*

Систематизовано основні прийоми перекладу термінів: переклад за допомогою лексичного еквівалента, аналогова заміна, експлікація, калькування, транскрибування, транслітерація, модуляція. Детально розглянуто семантичні перекладацькі трансформації: конкретизацію, генералізацію, диференціацію, додавання та опущення, які допомагають зберегти значення термінологічних одиниць за можливої зміни їхньої структури.

Визначено комплекс труднощів перекладу термінів права: відсутність аналогів у мові перекладу, багатозначність термінологічних одиниць, контекстуальна залежність перекладу, належність до різних національно-правових систем, відмінності культур країн, проблема передачі правових реалій, вплив латинської мови на формування англійської юридичної термінології, наявність значної кількості скорочень. Підкреслено, що для успішного перекладу необхідне володіння лінгвістичними, культурними та правовими знаннями, глибоке розуміння концептуальної картини світу обох мов та орієнтація у специфіці правових систем.

Ключові слова: юридична термінологія, міжнародне співробітництво, перекладацькі трансформації, лексико-семантичні особливості, англо-український переклад, правові системи, термінологічні одиниці.

Dobrovolska Svitlana. Translation of terms in the field of international cooperation: lexical and semantic features and translation transformations

The article examines the lexical and semantic features of terminology in the field of international cooperation and the specifics of translating terminological units from English into Ukrainian. The relevance of the study is determined by the need for adequate translation of legal terms in the process of intercultural communication and significant differences in the development of English and Ukrainian terminology systems, which are subject to different influences.

The scientific works of domestic and foreign researchers who developed the theoretical foundations of legal terminology translation and proposed various translation techniques and transformations are analyzed. Modern approaches to the classification of lexical, grammatical, semantic, and stylistic transformations in the process of interlingual transfer of terminological units are highlighted.

The study reveals characteristic lexical and semantic features of international cooperation texts: the use of proper names, in particular toponyms and ergonyms as names of international agreements, institutions, and organizations; a significant number of Latin terms; archaisms with the prefixes here- and there-; linguistic clichés to ensure the accuracy and standardization of legal language; doublets and triplets as combinations of synonyms to convey a single legal concept. The stereotypical and clichéd nature of the discourse is emphasized.

The main techniques of term translation are systematized: translation using lexical equivalents, analog replacement, explication, calquing, transcription, transliteration, and modulation. Semantic translation transformations are considered in detail: concretization, generalization, differentiation, addition, and omission, which help to preserve the meaning of terminological units when their structure may change.

A set of difficulties in translating legal terms has been identified: the absence of analogues in the target language, the polysemy of terminological units, the contextual dependence of translation, belonging to different national legal systems, cultural differences between countries, the problem of conveying legal realities, the influence of Latin on the formation of English legal terminology, and the presence of a significant number of abbreviations. It is emphasized that successful translation requires linguistic, cultural, and legal knowledge, a deep understanding of the conceptual worldview of both languages, and an orientation in the specifics of legal systems.

Key words: legal terminology, international cooperation, translation transformations, lexical and semantic features, English-Ukrainian translation, legal systems, terminological units.

Вступ. Сфера міжнародного співробітництва включає певну термінологічну систему. Когнітивно-дериваційна і соціальна сутність лексики цієї сфери виражається у її здатності формувати понятійно-сміслові блоки, компоненти яких можуть класифікуватися за певними моделями. Своєрідність термінології сфери міжнародного співробітництва виявляється у властивостях словотворчих моделей, характері співвідношення іншомовних і національних елементів [9]. Термін сфери міжнародного співробітництва – це слово чи словосполучення, що використовується у законодавстві і є узагальненою назвою юридичного поняття, яке має точний та визначений смисл та відрізняється смисловою однозначністю, функціональною стійкістю [14, с. 126–127].

Між англійською та українською юридичною термінологією продовжують проводитися паралелі в процесі розвитку мов, про що свідчать доробки таких науковців, як Н. Артикуца, В. Виноградов, Г. Винокур, С. Головатий, В. Карабан та ін. [5, с. 453–458].

Переклад термінів сфери міжнародного співробітництва, згідно з А.Я. Коваленком, може здійснюватися за допомогою таких прийомів, як лексичний еквівалент, аналоговий переклад, експлікація, калькування, транскрибування, транслітерація. І.В. Корунець підкреслює, що словниковий склад мови – це система, яка допускає нескінченно різноманітне поєднання слів у контексті, що зумовлює перекладацькі трансформації

[8, с. 96]. В.І. Карабан у своїх працях згадує модуляцію – заміну слова або фрази з мови оригіналу словом або фразою з мови перекладу, значення яких можна логічно вивести з початкового значення [7].

Мета статті – виявлення та систематизація лексико-семантичних особливостей текстів сфери міжнародного співробітництва, визначення основних перекладацьких прийомів і трансформацій для адекватної передачі термінологічних одиниць з англійської мови на українську.

Результати. Документи сфери міжнародного співробітництва характеризуються стандартизацією викладення тексту, ясністю та точністю.

Під час аналізу фактичного матеріалу було виявлено такі лексико-семантичні особливості:

1. Використання власних назв для точного іменування учасників процесу: топоніми (The Hellenic Republic – Грецька Республіка); ергоніми як назви міжнародних домовленостей (the United Nations Universal Declaration on Human Rights – декларація, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН); ергоніми як назви установ (the United Nations – Об'єднані Нації; the OSCE – ОБСЄ).

2. Латинська мова залишається основним джерелом термінів. Використання слів іншомовного походження пояснюється прагненням до точності та однозначності викладу. Яскравим прикладом є вираз *mutatis mutandis*, що означає «з необхідними змінами».

3. Мова міжнародного права є офіційною, що зумовлює використання складних прислівників із метою уникнення повторів: архаїзми з префіксом *here-* (*hereinafter* – тут і надалі; *herein* – у цьому); архаїзми з префіксом *there-* (*thereafter* – відповідно до; *therein* – тут, там, надалі).

4. Використання мовних кліше забезпечує точність юридичної мови та високий ступінь композиційної стандартизації. Прикладом виступає *with a view to*, а також фрази *pursuant to* або *subject to*. У міжнародних документах існує низка фраз-кліше, які передають значення «згідно з», «відповідно до»: *in accordance with*, *in compliance with*, *in line with*.

5. У юридичній англійській мові є історична тенденція поєднувати два або три синоніми (дуплет або триплет), щоб передати єдину юридичну концепцію [3].

Отже, сфера міжнародного співробітництва характеризується шаблонністю і клішованістю. Значну частину лексики становлять топоніми та ергоніми. Професійна лексика містить велику кількість слів іншомовного походження, особливо латинського, а також архаїзми, триплети й дублети.

Оскільки існує багато видів термінів та термінів-словосполучень, існують різні способи їх перекладу з англійської на українську. Прийоми перекладу й перекладацькі трансформації допомагають створити адекватний переклад, який точно відтворює зміст термінів.

Переклад за допомогою лексичного **еквіваленту**. Важливу роль відіграють терміни, які мають відповідники в рідній мові: *cooperation* – співпраця, *management* – управління. **Аналогова заміна** – це добір необхідного відповідника у мові перекладу: *regress suit* – регресний позов, *data bank* – база даних [11, с. 21]. **Описово-пояснювальний переклад або експлікація** – це лексико-граматична трансформація, за якої лексична одиниця мови-оригіналу замінюється словосполученням, яке дає пояснення або визначення [2, с. 85–88]: *account* – несплачена боргова вимога. **Калькування** – засіб перекладу шляхом заміни складових частин їхніми лексичними відповідниками: *accredit* – акредитування, *credit limit* – кредитний ліміт. **Транскрибування** – формальне відтворення вихідної лексичної одиниці за допомогою

фонем мови перекладу. **Транслітерація** – формальне відтворення за допомогою алфавіту мови перекладу: *legitivism* – легітимізм, *solicitor* – соліситор. **Конкретизація** – це спосіб перекладу, за якого виникає заміна слова з більш широким значенням на слово з вузьким значенням [6, с. 300]. Приклад: *right of derogation* – право на відступ від своїх зобов'язань. **Генералізація** – перекладацькі еквіваленти утворюються у результаті розширення значення термінів [6, с. 306]. Наприклад, *Grand Chamber* під час перекладу відтворюється як Велика Палата.

Трансформація диференціації зумовлена наявністю в англійській мові багатозначних слів, які не мають прямих відповідників в українській. Перекладач вибирає варіант, який найбільш точно відповідає контексту. **Додавання** – це тип трансформації, за якого додаткові лексичні одиниці використовуються для вираження неявних частин змісту оригіналу [1, с. 48]. **Опущення в перекладі** – це еліпсис семантично-надлишкових слів [2, с. 253].

Отже, виділяємо основні прийоми перекладу термінів: експлікація, калькування, транслітерація й транскрибування, аналогова заміна, модуляція. Основними семантичними перекладацькими трансформаціями є конкретизація, генералізація, додавання, опущення. Ці трансформації допомагають зберегти значення термінологічних одиниць, потенційно замінюючи їхню структуру.

До відмітних рис термінів сфери міжнародного співробітництва належать: стабільність, логічна пов'язаність з іншими термінами цієї системи, співвідношення з професійною сферою вживання [12], системність, однозначність, точність, стилістична нейтральність, лаконічність.

До труднощів, які виникають під час перекладу термінів з англійської на українську, належать: наявність термінологічної лексики, що не має аналогів у мові перекладу (*felony* – фелонія; *coroner* – коронер); наявність кількох значень: *evidence* – 1. information that gives a reason for believing something; 2. indication or trace [14, с. 413]; багатозначність термінологічної одиниці в межах одного тексту: *substantive law* – матеріальне право, а *substantive laws* – матеріально-правові закони; належність до різних національно-правових систем.

Ураховуючи ступінь близькості правових систем та мов, можна визначити чотири можливі ситуації: 1) коли дві правові системи та мови тісно пов'язані, проблема перекладу вирішується просто; 2) коли правові системи тісно пов'язані, а мови ні, особливі труднощі не виникають; 3) коли правові системи різні, але мови споріднені, труднощі суттєвіші; 4) коли дві правові системи та мови неспоріднені, труднощі значно зростають [13, с. 30–31].

Додаткові джерела труднощів: відмінності культур різних країн; проблема передачі змісту правових реалій (*king's clemency* – помилування королем); багатоманітність способів перекладу (*delinquency* – порушення, проступок, злочинність); різноманітність конструкцій для трансформаційного перекладу словосполучень (*crime figures* – статистичні дані про злочинність); значний вплив латинської мови на формування англійської юридичної термінології (*malum-in-se* – діяння, що є злочином за своїм характером); наявність значної кількості скорочень: А/О (*arresting officer*) – поліцейський, який здійснив арешт.

Висновки. Труднощі перекладу термінів сфери міжнародного співробітництва з англійської мови на українську спричинені недостатнім володінням лінгвістичними, країноз-

навчими, культурними і правовими знаннями, які необхідно враховувати під час інтерпретації терміну. Щоб подолати ці труднощі, перекладач повинен виконати певні вимоги: хороше знання вихідної мови і гнучке володіння мовою, на яку здійснюється переклад, глибоке знання перекладацьких прийомів та трансформацій, знання культури обох країн, а також володіння предметом, орієнтація в концептуальній картині світу. Дослідження показало, що сфера міжнародного співробітництва характеризується шаблонністю і клішованістю дискурсу, який виражається синтаксичними конструкціями, термінами та словосполученнями. Значну частину лексики становлять топоніми та ергоніми. Професійна лексика містить велику кількість слів іншомовного походження, особливо латинського, а також архаїзми, триплети й дублети. Виявлено, що основними прийомами перекладу термінів є експлікація, калькування, транслітерація, транскрибування, аналогова заміна та модуляція. Основними семантичними перекладацькими трансформаціями виступають конкретизація, генералізація, додавання та опущення, які допомагають зберегти значення термінологічних одиниць за можливої зміни їхньої структури.

Література:

1. Білозерська Л.П., Возненко Н.В., Радецька С.В. Термінологія та переклад : навчальний посібник. Вінниця : Нова книга, 2010. 232 с.
2. Волченко О.М., Нікішина В.В. Відтворення англійських юридичних термінів як перекладознавча проблема. *Молодий вчений. Серія «Філологічні науки»*. 2018. Вип. 56.4(4.4). С. 85–88. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/4.4/23.pdf>
3. Гнатюк О.М. Лексико-семантичні особливості перекладу англійської термінології сфери міжнародного співробітництва українською мовою (на матеріалі Угоди про асоціацію між Україною та ЄС) : магістерська дис. : 035. Київ, 2022. 138 с.
4. Дудка А.А. Класифікації англійських юридичних термінів та прийоми їх перекладу на українську мову. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2009. № 12(175).
5. Зарума-Панських О.Р. Англійська лексика міжнародних договорів: структурні, семантичні та дискурсні особливості : автореф. дис. ... канд. філолог. наук : 10.02.04. Львів, 2001. 20 с.
6. Зеленська О.П. Труднощі під час перекладу термінів кримінального права з англійської мови на українську. *Мова і культура*. 2018. Вип. 21. С. 453–458. URL: <https://cutt.ly/ML6xT1p>
7. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця : Нова книга, 2002. 407 с.
8. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад) : підручник. Вінниця, 2001. 448 с.
9. Лисенко О.А., Пивоваров В.М., Сідак Л.М. Українська мова (за правознавчим спрямуванням) : навчальний посібник. Харків : Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2014. 340 с.
10. Циткіна Ф.О. Термінологія й переклад. Львів : ВЛП, 2003. 187 с.
11. Bohm R.M., Haley K.N. Introduction to criminal justice. Woodland Hills, Ca: McGraw-Hill Companies, 2002. 584 p.
12. Cao D. Translating law. Clevedon: Multilingual Matters Ltd, 2007. 208 p.
13. Dijk T. A. van. Discourse and Communication: New Approaches to the Analysis of Mass Media Discourse and Communication. Berlin, 1985. 367 p.
14. Hornby A.S. Oxford advanced learner's dictionary of current English. Oxford: Oxford University Press, 1992. 1579 p.

References:

1. Bilozerska, L.P., Voznenko, N.V., Radetska, S.V. (2010). Terminolohiia ta pereklad: navchalnyi posibnyk dlia studentiv filolohichnoho napriamu pidhotovky [Terminology and Translation: A Textbook for Students of Philological Training]. Vinnytsia: Nova Knyha, 232 s. [in Ukrainian].
2. Volchenko, O.M., Nikishyna, V.V. (2018). Vidtvorennia anhliiskykh yurydychnykh terminiv yak perekladoznavcha problema [Reproduction of English Legal Terms as a Translation Problem]. *Molodyi vchenyi. Serii: Filolohichni nauky*, 56.4 (4.4), S. 85–88. Retrieved from: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/4.4/23.pdf> [in Ukrainian].
3. Hnatiuk, O.M. (2022). Leksyko-semantychni osoblyvosti perekladu anhlmovnoi terminolohii sfery mizhnarodnoho spivrobitnytstva ukrainskoiu movoiu (na materialy Uhody pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu ta YeS) [Lexical and Semantic Features of Translation of English Terminology in the Field of International Cooperation into Ukrainian (based on the Association Agreement between Ukraine and the EU): Master's thesis: 035 Philology]. Kyiv, Ukraine, 138 s. [in Ukrainian].
4. Dudka, A.A. (2009). Klasyfikatsii anhliiskykh yurydychnykh terminiv ta pryomy yikh perekladu na ukrainsku movu [Classifications of English Legal Terms and Methods of Their Translation into Ukrainian]. *Visnyk LNU imeni Tarasa Shevchenka*, 12(175) [in Ukrainian].
5. Zaruma-Panskykh, O.R. (2001). Anhliiska leksyka mizhnarodnykh dohovoriv: strukturni, semantychni ta dyskursni osoblyvosti [English Vocabulary of International Treaties: Structural, Semantic and Discourse Features: abstract of dissertation for the degree of Candidate of Philological Sciences]. Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, Ukraine, 20s. [in Ukrainian].
6. Zelenska, O.P. (2018). Trudnoshchi pid chas perekladu terminiv kryminalnoho prava z anhliiskoi movy na ukrainsku [Difficulties in Translating Criminal Law Terms from English into Ukrainian]. *Mova i kultura*, 21, S. 453–458. Retrieved from: <https://cutt.ly/ML6xTlp> [in Ukrainian].
7. Karaban, V.I. (2002). Pereklad anhliiskoi naukovoï i tekhnichnoi literatury. Hramatychni trudnoshchi ta zhanrovo-stylistychni problemy [Translation of English Scientific and Technical Literature. Grammatical Difficulties and Genre-Stylistic Problems]. Vinnytsia: Nova knyha, 407 s. [in Ukrainian].
8. Korunets, I.V. (2001). Teoriia i praktyka perekladu (aspektnyi pereklad): pidruchnyk [Theory and Practice of Translation (Aspect Translation): A Textbook]. Vinnytsia, 448 s. [in Ukrainian].
9. Lysenko, O.A., Pyvovarov, V.M., & Sidak, L.M. (2014). Ukrainska mova (za pravoznavchym spriamuvanniam): navchalnyi posibnyk [Ukrainian Language (Legal Orientation): A Textbook]. Kharkiv: Nats. yuryd. un-t im. Yaroslava Mudroho, 340 s. [in Ukrainian].
10. Tsytkina, F.O. (2003). Terminolohiia y pereklad [Terminology and Translation]. Lviv: VLI, 187 s. [in Ukrainian].
11. Bohm, R.M., Haley, K.N. (2002). Introduction to Criminal Justice. Woodland Hills, CA: McGraw-Hill Companies, 584 p.
12. Cao, D. (2007). Translating Law. Clevedon: Multilingual Matters Ltd, 208 p.
13. Dijk, T.A. van. (1985). Discourse and Communication: New Approaches to the Analysis of Mass Media Discourse and Communication. Berlin, 367 p.
14. Hornby, A.S. (1992). Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English. *Oxford: Oxford University Press*, 1579 p.

Дата першого надходження статті до видання: 02.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 29.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 06.04.2026